

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

02.07.2024. Nr. 1-5/177

Tieslietu ministrijai
pasts@tm.gov.lv

Informācijai: **Labklājības ministrijai**
lm@lm.gov.lv

Par bērna dzimšanas fakta reģistrēšanu

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktu viena no tiesībsarga funkcijām ir jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu.

[1] Tiesībsargam ir zināms, ka ir vecāki, kuri apzināti neregistrē bērna dzimšanu dzimtsarakstu nodaļā, tā neizpildot pienākumu paziņot par bērna piedzimšanu.¹ Dažkārt šādos gadījumos bērni nav dzimuši ārstniecības iestādē vai mājdzemdībās ārstniecības personas klātbūtnē.

Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 25. panta ceturtajā daļā noteikts: “Ja par bērna piedzimšanu nav paziņojusi neviena no šajā pantā minētajām personām un pašvaldībai kļuvis zināms par bērna piedzimšanu, tai ir pienākums rakstveidā paziņot par to dzimtsarakstu nodaļai.”

Tiesībsargs lūdza² Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamenta viedokli par Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 25. panta ceturtais daļas piemērošanu praksē, lūdzot norādīt, kādu informāciju pašvaldībai ir jāiesniedz dzimtsarakstu nodaļai, izpildot pienākumu rakstveidā paziņot informāciju par bērna piedzimšanu, kā ir jārīkojas dzimtsarakstu nodaļai, ja tā saņem no pašvaldības rakstveida paziņojumu par bērnu, kura dzimšana nav reģistrēta, bet paziņojums nesatur dzimšanas reģistra ierakstā iekļaujamās ziņas.

¹ Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 25. panta pirmā daļa.

² Tiesībsarga 2024. gada 30. aprīļa vēstule Nr. 1-5/118.

Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departaments informējis³, ka līdz šim praksē konstatēti atsevišķi gadījumi, kad objektīvi nav bijis iespējams iesniegt medicīnas apliecību, kas apliecina dzimšanas faktu, jo bērns nav dzimis ārstniecības iestādē vai ārstniecības personas klātbūtnē. Ņemot vērā, ka ikviena bērna interesēs ir zināt savus vecākus un nodrošināt vecāku statusa juridisku nostiprināšanu, ziņas par bērna māti dzimšanas reģistra ierakstā šādās situācijās tikušas ierakstītas, pamatojoties uz ārstniecības iestādes veikta bioloģiskās radniecības noteikšanas testa rezultātu.

Ja dzimtsarakstu nodaļa, saņemot paziņojumu par bērna piedzimšanu no personas, kurai saskaņā ar Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likumu ir pienākums paziņot par bērna piedzimšanu, konstatē, ka personas iesniegtā informācija nesatur kādas ziņas, kas nepieciešamas dzimšanas fakta reģistrācijas nodrošināšanai, tā attiecīgo personu lūdz trūkstošās ziņas norādīt vai precizēt.

Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departaments vērsis uzmanību, ka dzimtsarakstu nodaļas, kurām valsts saskaņā ar Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 3. panta pirmo daļu deleģējusi civilstāvokļa aktu (tai skaitā dzimšanas faktu) reģistrāciju un reģistru uzturēšanu, ir iestādes, kuras reģistrē personu sniegtās ziņas civilstāvokļa aktu reģistrācijai. Dzimtsarakstu nodaļas pienākumos nav veikt informācijas ievākšanu no valsts iestādēm vai privātām personām, bet gan vienīgi veikt iesniegto lūgumu reģistrēt aktu un to pamatojošo dokumentu pārbaudi, noskaidrojot, vai iesniegtie dokumenti atbilst Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likumā un noteikumos Nr. 761 noteiktajām prasībām, kas ir par pamatu civilstāvokļa akta reģistrācijai.

[2] Tiesībsargs lūdza⁴ Valsts policijas viedokli par rīcību praksē, lai iepriekš minētajā situācijā nodrošinātu bērna dzimšanas reģistrāciju valsts reģistros un aizsargātu bērna tiesības zināt savus vecākus. Lūdza norādīt tiesību normas, kas dod pamatu Valsts policijai attiecīgi rīkoties.

Valsts policija norādījusi⁵, ka gadījumos, kad policijas darbinieki, veicot dienesta pienākumus, konstatē tādu bērnu tiesību aizskārumu, kurā nepieciešams kompetentas institūcijas – bāriņtiesas lēmums vai rīcība, valsts policijas darbinieki sazinās ar attiecīgās administratīvās teritorijas bāriņtiesu. Likuma "Par policiju" 12. panta pirmās daļas 2. punktā noteiktas policijas darbinieka vispārējās tiesības- identificēt personas – kas tiek darīts, veicot personu identificējošu dokumentu pārbaudi un ziņu par personu pārbaudi attiecīgā datu bāzē (Personu datu pārlūkā – turpmāk PDP). Sastopoties ar situāciju, kad šāds rīcības modelis neļauj identificēt personu (piemēram, bērnu, kuram nav dokumentu un PDP par bērnu nav ziņu), policijas darbinieki sazināsies ar attiecīgo

³ Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamenta 2024. gada 23. maija vēstule Nr. 16.1-4/1581.

⁴ Tiesībsarga 2024. gada 28. maija vēstule Nr. 1-5/155.

⁵ Valsts policijas 2024. gada 10. jūnija vēstule Nr. 20/3-Canos/38692.

bāriņtiesu un kopā lems par tālāko rīcību bērna tiesību nodrošināšanai un radušās situācijas skaidrošanai. Konstatējot jaunāku bērnu, kura dzimšana nav reģistrēta, vecākiem (vai personai, pie kuras bērns atrasts) jāprasa uzrādīt dokumentu, kas apstiprina šī bērna piedzimšanas faktu. Par iepriekš minēto faktu policija ziņotu bāriņtiesai, lai kompetentā iestāde tālāk sekotu bērna dzimšanas reģistrācijas nodrošināšanai. Civilstāvokļa aktu reģistrācija ir civilprocess, līdz ar to nav policijas kompetence.

Šobrīd spēkā esošie normatīvie akti neparedz atbildības veidu par bērna dzimšanas fakta apzinātu nepaziņošanu (dzimtsarakstu nodaļa reģistrē paziņotos dzimšanas faktus) mēneša laikā pēc bērna piedzimšanas, līdz ar to Valsts policijai nav juridiska pamata, konstatējot šādu situāciju, uzsākt administratīvā pārkāpuma procesu vai kriminālprocesu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. pants nosaka konkrētus gadījumus, kuros iespējama bērna šķiršana no ģimenes. Respektīvi, bērnu var šķirt no ģimenes, ja: 1) bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ; 2) bērns nopietni apdraud savu veselību vai attīstību, lietojot alkoholu, narkotiskās vai toksiskās vielas; 3) bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.

Valsts policija norādījusi, ka atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta 4.¹ daļai policija šķir bērnu no ģimenes sakarā ar 27. panta pirmās daļas 1. punktā minētajiem apstākļiem, turklāt bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē. Valsts policija pamatā rīkojas akūtās situācijās, kad nepieciešams šķirt bērnu no ģimenes, pārsvarā ārpus bāriņtiesas noteiktā darba laika. Ja gadījums konstatēts darba laikā, pastāv iespēja informēt attiecīgo bāriņtiesu un lūgt bāriņtiesas līdzdalību.

Attiecībā uz piespiedu nogādāšanu ārstniecības iestādē Valsts policija informējusi, ka likuma "Par policiju" 10. panta 17. punktā noteikts, ka policijas darbinieku pamatpienākums ir izpildīt tiesu (tiesnešu), prokuroru lēmumus par to personu piespiedu atvešanu, kuras izvairās no ierašanās pēc izsaukuma. Tas nozīmē, ka, policijai, saņemot attiecīgu tiesneša vai prokurora lēmumu, ir juridisks pamats personu piespiedu kārtā nogādāt atbilstošas ekspertīzes veikšanai, tajā skaitā – piespiedu nogādāšanai DNS ekspertīzes veikšanai. Saņemot attiecīgu lēmumu, Valsts policija pildītu savu pienākumu un nogādātu ekspertīzes veikšanai personu gadījumā, kad nepieciešams noteikt bērna izcelsmi. Tātad bāriņtiesai būtu jāvēršas tiesā civilprocesuālā kārtībā ar prasības pieteikumu DNS ekspertīzes noteikšanai.

[3] Tiesībsargs ir konstatējis, ka, gadījumā, ja vecāki neregistrē bērna dzimšanu un ir noliedzoši sadarbībai ar valsts un pašvaldību iestādēm, valstī nav izstrādāts noteikts bērna tiesību aizsardzības mehānisms rīcībai, lai bērna dzimšana tiktu reģistrēta. Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 25. panta ceturtajā daļā noteikto nav iespējams īstenot, jo nevienai iestādei nav atbilstošu rīku (procesu), lai iegūtu vajadzīgās ziņas, kuras nepieciešamas bērna reģistrēšanai, ja bērns nav dzimis ārstniecības iestādē vai ārstniecības personas klātbūtnē.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto tiesībsarga kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu Tieslietu ministriju sadarbībā ar citām kompetentajām iestādēm, izstrādāt bērna tiesību aizsardzības mehānismu, lai nodrošinātu bērna dzimšanas fakta reģistrāciju gadījumos, kad vecāks nepilda tam noteikto pienākumu paziņot par bērna piedzimšanu. Lūdzu apsvērt vecāka atbildības noteikšanu, ja vecāks nepilda Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 25. panta pirmajā daļā noteikto pienākumu.

Lūdzu līdz **2024. gada 1. oktobrim** informēt tiesībsargu par paveikto un plānoto.

Pielikumā:

- Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamenta 2024. gada 23. maija vēstule Nr. 16.1-4/1581.
- Valsts policijas 2024. gada 10. jūnija vēstule Nr. 20/3-Canos/38692.

Tiesībsarga pilnvarojumā

Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

Laila Grāvere

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot piekļūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.